

Radikala högerpartier & attityder till invandring Europa på 2000-talet

Det senaste decenniets valframgångar för radikala högerpartier i Europa har inte medfört att människor överlag blivit mer negativt inställda till invandring. Andrea Bohman och Mikael Hjerm drar denna slutsats i en Delmi-rapport (2014:1). Resultatet bygger på en analys av invandringsmotståndet i 16 europeiska länder 2002-2012. Mot bakgrund av många människors oro för ökad främlingsfientlighet, den massmediala bilden av en europeisk rasism på uppgång och sociologiska teorier om hur främlingsfientliga attityder formas, är detta ett förvånande resultat. Rapporten pekar också på behovet av mer forskning. Fler studier behövs för att identifiera och förklara eventuella fall som avviker från mönstret och för att kartlägga andra konsekvenser av de radikala högerpartiernas valframgångar.

Invandring och attityder

Sedan början av 2000-talet har partier som Jobbik i Ungern, Folkpartiet för frihet och demokrati i Nederländerna och Sverigedemokraterna i Sverige tagit plats i nationella parlament. I andra delar av Europa, till exempel i Frankrike och Österrike, har denna typ av parti funnits representerad på lokal, regional och nationell nivå under en längre tid. Radikala högerpartier har en populistisk och/eller nationalistisk framtoning och en vilja att skydda och bevara den egna föreställda nationen från influenser utifrån.

Trots att de radikala högerpartierna i Europa har som mål att kraftigt begränsa invandringen, finns det få studier som undersöker vad deras framgångar har

betytt för människors attityder gentemot invandring och invandrare. Samhällsvetenskapliga teorier ger oss anledning att anta att deras politiska framgångar, med allt vad det innebär i termer av ökad uppmärksamhet och negativa utspel kring invandringsfrågor, har lett till en ökad motvilja gentemot invandring i Europa.

Hittills har det dock saknats studier som systematiskt testat detta antagande i flera länder samtidigt och som analyserar sambandet över tid.

Syfte och metod

Syftet med studien är därför att undersöka radikala högerpartiers betydelse för attityder till invandring mellan åren 2002 och 2012. Med hjälp av komparativa data undersöks både vilka konsekvenser de

högerradikala valframgångarna har haft för graden av invandringsmotstånd i 16 europeiska länder och för utvecklingen i invandringsmotstånd över tid. Genom att använda tre olika indikatorer på de radikala högerpartiernas valframgångar och attityddata från den Europeiska socialundersökningen (European Social Survey, ESS), studeras tre möjliga konsekvenser:

- 1) Har människors attityder till invandring generellt sett blivit mer negativa?
- 2) Har motståndet mot invandring ändrat karaktär och blivit allt starkare kopplat till invandramas etnicitet?
- 3) Har attityderna till invandring blivit allt mer polariserade, det vill säga har motståndet gentemot invandring ökat hos vissa, samtidigt som motståndet har minskat hos andra?

Även om radikala högerpartiers närvaro också kan få andra konsekvenser, till exempel påverkan på andra politiska partier och den förda migrationspolitiken, är det viktigt att öka kunskapen om hur attityderna förändras. Om negativa attityder gentemot invandring och invandrare ökar, kan det leda till ökad diskriminering i samhället.

Teoretiska antaganden

Idén om en homogen nation är en central utgångspunkt hos de radikala högerpartierna. Syftet med att begränsa invandringen är att så långt möjligt skydda den inhemska befolkningen från upplevda hot utifrån. Det kan t.ex. handla om upplevda hot mot kultur och värderingar eller mot välfärd och försörjningsmöjligheter. I och med de radikala högerpartiernas valframgångar ökar också deras möjligheter att förmedla detta budskap, liksom deras möjligheter att påverka människors attityder. Följaktligen förväntas attityderna till invandring bli mer negativa i kölvattnet av de radikala högerpartiernas valframgångar, vilket går att härleda både ur den så kallade framingteorin och ur grupphotsteorin.

Framingteorin beskriver hur politiker förmedlar givna tolkningsramar genom att betona vissa aspekter av ett fenomen eller framställa en fråga på ett visst sätt. Dessa tolkningsramar påverkar hur människor förstår fenomenet i fråga och i nästa steg även vilka slutsatser människor drar kopplat till detta.

Grupphotsteori identifierar upplevelser av hot som en viktig förutsättning för negativa attityder gentemot andra grupper. I och med att de radikala högerpartierna förmedlar tolkningsramar som framställer invandrare som ett hot mot den infödda befolkningen, ökar deras närvaro sannolikheten för att sådana attityder ska växa fram. Enbart det faktum att invandringsfrågor kommer upp på den politiska dagordningen kan också bidra till att stärka invandringsmotståndet. Den ökade synligheten kan i sin tur leda till att människor upplever invandring som ett större hot, vilket i enlighet med grupphotsteorin förväntas leda till mer främlingsfientlighet.

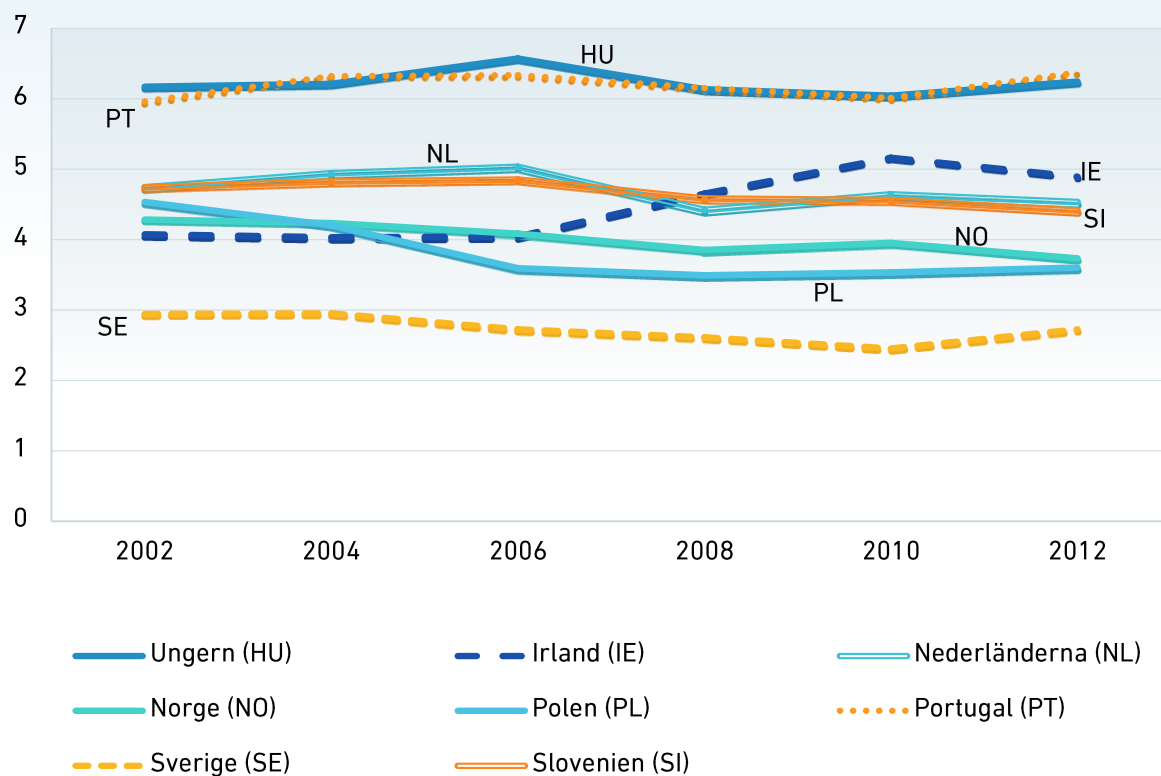
I det här perspektivet kan man dessutom förvänta sig att, när radikala högerpartier kommer in i parlamentet bidrar det till att legitimera negativa attityder till invandrare och invandring. Det faktum att ett parti i parlamentet driver sådana frågor kan dämpa eventuella stigman förknippade med främlingsfientlighet och invandringsmotstånd, vilket i sin tur kan göra människor mer benägna att öppet deklarera sådana åsikter och försöka påverka andra.

Resultat

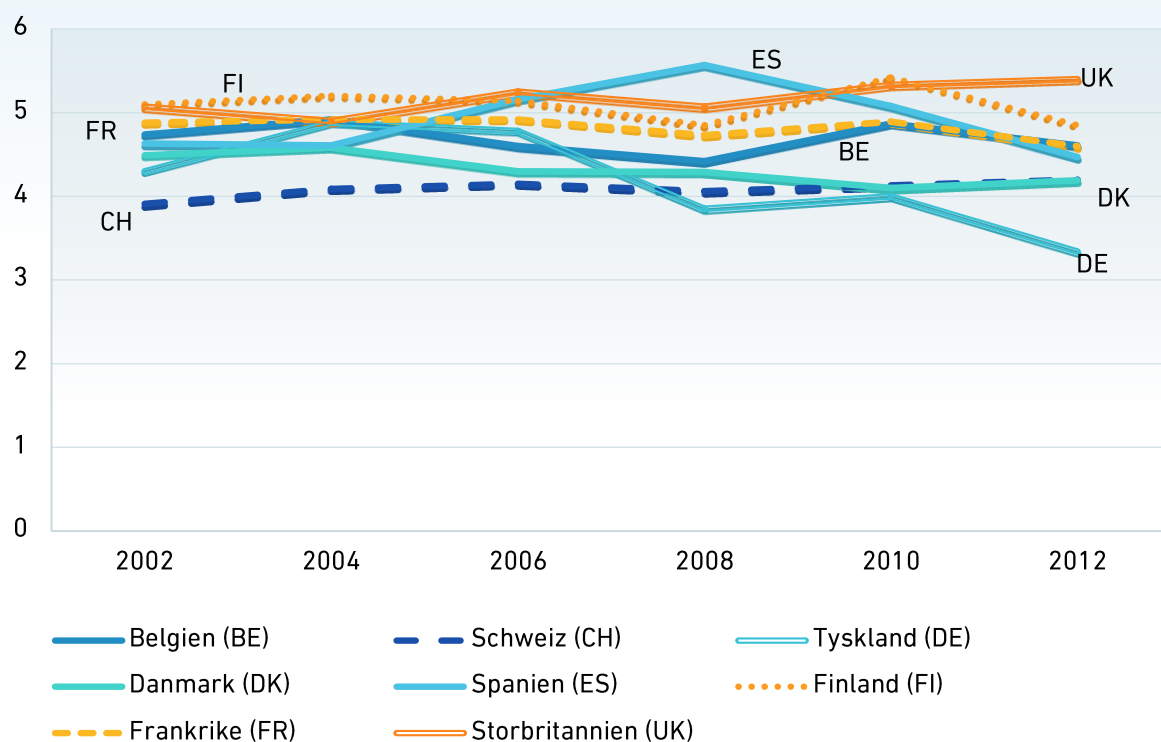
Undersökningen omfattar invandringsmotståndet i 16 europeiska länder under perioden 2002-2012. Attityderna skiljer sig delvis mellan länderna. I vissa länder ökar invandringsmotståndet under den studerade perioden, medan attityderna i andra länder blir försiktigt positivare eller håller sig på en oförändrad nivå. Analyserna i rapporten visar dock att dessa skillnader inte kan förklaras av radikala högerpartiers parlamentariska närvaro.

Invandringsmotståndet är inte större i länder där radikala högerpartier har en starkare position, och de förändringar i invandringsmotstånd som framkommer

Attityder till invandring

Attityder till invandring

Not: Ju högre värden i figuren desto högre invandringsmotstånd i varje enskilt land.

Källa: Egna analyser baserat på data från European Social Survey, ESS.

kan inte spåras till valframgångarna för den här typen av parti.

Rapporten belyser tre olika aspekter av radikala högerpartiers närvaro; deras faktiska närvaro (om de finns representerade eller inte), deras representativa styrka (hur stor andel av platserna i parlamentet de har) och deras nationalistiska budskap (hur mycket de betonar den egna nationen i sin politik). Analysen tar därmed hänsyn till att de radikala högerpartierna skiljer sig åt när det gäller storlek och, till viss del, inriktning. Resultaten visar dock entydigt att de radikala högerpartiernas framgångar inte kan förklara hur invandringsmotståndet utvecklats under perioden 2002-2012. Inte heller tycks de radikala högerpartierna ha haft någon direkt påverkan på motståndets karaktär eller polariseringen i invandringsattityder.

Med andra ord har de radikala högerpartiernas närvaro inte inneburit att det samlade invandringsmotståndet har ökat. Det har inte heller medfört att människor generellt blivit mer benägna att föredra invandrare med samma etnicitet som majoritetsbefolkningen i landet, eller gjort att attityderna till invandring blivit mer polariserade inom länderna.

Slutsats och policyrelevans

Vad innebär resultaten från studien i ett bredare perspektiv? Innebär det att framgångarna för radikala högerpartier i Europa saknar betydelse? En sådan tolkning är inte bara problematisk utan direkt felaktig, och detta av flera skäl.

För det första utesluter inte studiens resultat att radikala högerpartier kan påverka annat hos människor utöver deras attityder. Tidigare forskning visar att människor är mer benägna att handla i enlighet med sina attityder om de upplever att omgivningen är mer tillåtande. I den utsträckning radikala högerpartier bidrar till ett sådant mer tillåtande klimat kan deras närvaro medföra att

individer som är främlingsfientliga blir mer benägna att agera utifrån sina attityder, till exempel genom att bemöta och behandla människor olika beroende på ursprung och utseende.

För det andra kan radikala högerpartier även påverka invandrings- och integrationspolitiken i ett land. Tidigare forskning visar att detta kan ske både direkt om de lyckas ta plats i regeringen, och indirekt om traditionella partier anammar de radikala högerpartiernas idéer i syfte att försöka vinna deras väljare. Utifrån denna studie är det inte möjligt att säga någonting om i vilken uträkning detta har skett under den studerade tidsperioden.

För det tredje finns det en risk för att närvaron av radikala högerpartier påverkar människor som inte räknas in i deras definition av den nationella gemenskapen. Om man som invandrare blir utpekad som illegitim utnyttjare av välfärdssystemen, brottsling eller som ett hot mot vissa kulturella värden kan det bidra till en känsla av vanmakt som ytterligare försvårar integrationsprocessen.

Den här studiens generella slutsats utesluter inte att radikala högerpartier kan ha påverkat attityderna i mer begränsade sammanhang, till exempel i vissa kommuner eller i vissa enskilda länder. Därför behövs mer forskning för att undersöka om det finns fall – länder eller kommuner – som avviker från det generella mönstret. Forskare bör då söka möjliga orsaker såsom faktorer kopplade till det radikala högerpartiet i sig, traditionella politiska partiers agerande, partiets inflytande över politiken eller faktorer i det omkringliggande samhället, till exempel situationen på arbetsmarknaden eller välfärdsstatens omfattning.

I ett större perspektiv ska studien ses som ett bidrag till forskningen om vad som påverkar synen på invandring och förutsättningarna för integration och social samhörighet. Studien ger inget slutgiltigt svar men är en viktig pusselbit i arbetet med att förstå konsekvenserna av radikala högerpartiers valframgångar i Europa.

Radikala högerpartier & attityder till invandring

Europa på 2000-talet

Delmi Rapport 2014:1 – Andrea Bohman och Mikael Hjerm

Hela rapporten finns tillgänglig på www.delmi.se